

Молодість

1

Навесні 1966 року Ліла, дуже схвильована, довірила мені скриньку, у якій було вісім зошитів. Вона сказала, що більше не може зберігати їх удома: боїться, що прочитає чоловік. Я без зайвих слів забрала ту скриньку, хіба що нашішкувато зауважила: «Навіщо було обв'язувати їх такою кількістю шпагату?» Наші стосунки в той період важко було назвати близькими, але здавалося, що так вважала лише я. Ліла під час наших рідких зустрічей не виявляла ані найменшої ніяковості, була привітною і жодного разу не сказала мені грубого слова.

Коли вона попросила мене пообіцяти, що я за жодних обставин не відкриватиму ту скриньку, я так і зробила. Але щойно сіла в потяг, відразу розв'язала шпагат, витягла зошити й почала читати. Виявилося, що то був не особистий щоденник, як я подумала, хоч там і описувалися всі події її життя від початкової школи. Більше схоже було на вправління у письмі, яким вона займалася з жорсткою самодисципліною. Там містилося безліч описів: гілки дерева, ставків, каменю, листка з білими прожилками, домашніх каструль, частин кавоварки, грилю, вугілля та вугільної крихти, детальної мапи двору, траси, заіржавілої металічної конструкції за ставками, парку з церквою, процесу вирубування дерев і кущів уздовж залізнично-

го насипу, нових будівель, батьківського дому, чоботарських інструментів, якими батько та брат ремонтували взуття, їхніх рухів під час роботи, а особливо — кольорів, кольорів усього навколо у різні години доби. Але там були не самі лише описи. Деякі сторінки написані на діалекті, інші — літературною мовою, окремі фрази обведені ручкою, без будь-яких коментарів. А ще — вправи з латини та грецької. І цілі оповіді англійською про місцеві крамниці, товари, забитий овочами та фруктами візок, який Енцо Сканно щодня тягав вулицями району, тримаючи віслюка за вуздечку. І безліч роздумів-вражень від книжок, які вона читала, від фільмів, які ми дивилися в приходському кінотеатрі. І її думки, що їх вона висловлювала під час дискусій із Пасквале та наших із нею розмов. Звичайно, в усьому цьому не було якоїсь послідовності чи зв'язку, але все, про що Ліла писала, мало певний смисл; навіть на сторінках, написаних в одинадцять чи дванадцять років, я не знайшла жодного рядка, у якому б відчувалася інтелектуальна незрілість.

Як правило, усі речення були логічно й чітко побудовані, коми на місці, почерк рівний та акуратний, як нас учила вчителька Олів'єро. Та інколи здавалося, ніби Ліла втрачала над собою контроль, наче під дією якихось наркотиків, що заповлоняли її кров. Тоді письмо ставало гарячковим, фрази втрачали врівноважений стиль, коми зникали. Зазвичай такі перепади траплялися рідко й ненадовго. Але були й сторінки, де написано різко обривалося, а решта заповнювалася малюнками з кривими стовбурами дерев, урвистими задимленими горами, перекошеними обличчями. Мене вразив той порядок нарівні з безладом, і що більше я читала, то більше почувалася обманутою. Ось чому лист, який вона надіслала мені тоді на Іскію, був так добре написаний: за ним стояли довгі роки тренувань. Я склала зошити до скриньки, ще раз пообіцявши самій собі не пхати туди носа.

Але мене вистачило зовсім ненадовго: від Лілиних зошитів віяло такою могутньою спокусою, яка змалечку відчувалася

в ній самій. Вона з нищівною точністю описувала наш район, своїх рідних, Солару, Стефано, кожну людину чи предмет. А вже як вона пройшлася по мені, по тому, що я їй казала, що думала, по людях, яких я любила, по моїй зовнішності! Вона спокійно й холоднокровно змальовувала в деталях лише важливі для себе моменти, не переймаючись нічим і ніким. Ось докладна розповідь про радість від написаного у десять років оповідання «Блакитна фея». Ось такий самий незворушний опис її страждань від того, що вчителька Олів'єро навіть словом не обмовилася про оповідання, коли я їй його показала. Ось біль і злість з приводу того, що я пішла до середньої школи без неї, покинувши її саму. Ось захоплення, з яким вона взялася опанувати чоботарство, її почуття відплати, що привело до створення власних моделей взуття, задоволення першою парою, створеною разом із братом Ріно. Ось образа, коли її батько Фернандо заявив, що ті черевики нікуди не годні. Чого там тільки не було, на тих сторінках! Та перш за все — ненависть до Солар, непохитна рішучість, з якою вона відмовила старшому з них, Марчелло, і та мить, коли вона вирішила заручитися з чудовим Стефано Карраччі, ковбасником, який на знак кохання купив першу виготовлену нею пару взуття і пообіцяв берегти її все життя як дорогу реліквію. Ну, і звичайно, той час, коли вона у п'ятнадцять років відчула себе багатою та вишуканою синьйориною, походжаючи під руку з женихом, який лише заради кохання до неї вклав чималі гроші у взуттєву фабрику її батька й брата — фабрику «Черулло». І ще — як вона раділа: більшість придуманих нею моделей взуття виготовлена, вона має нове житло в новому районі, вийшла заміж у шістнадцять років. І пишне весілля, на якому вона почувалася щасливою. І як потім з'явився Марчелло Солара разом із братом Мікеле, якраз посеред свята, у тих самих черевиках, які вона виготовила своїми руками і якими її чоловік, за його словами, так дорожив. Її чоловік. За кого вона вийшла заміж? Невже тепер, коли вона належить йому, він зірве маску і Ліла

побачить під нею його справжнє огидне обличчя монстра? Проблеми та події нашого злиденного життя, без жодних прикрас. Я чимало часу просиділа над тими сторінками — дні, тижні. Я читала їх і перечитувала, вивчила напам'ять ті уривки, які подобалися мені найбільше, які мене хвилювали, захоплювали, які мене принижували. За тією вдаваною простотою, напевне, ховалися якісь хитрощі, але я не розуміла, які саме.

Зрештою одного листопадового вечора я у відчаї вийшла з дому, прихопивши ту скриньку. Я більше не могла витримувати ту гнітючу присутність Ліли на мені і в мені, навіть тепер, коли мене всі хвалили й поважали, навіть тепер, коли в мене власне життя, поза Неаполем. Я зупинилася на мосту Сольферіно¹, дивлячись на світло, що відбивалося у холодній, темній воді. Поставила скриньку на поручні, штовхнула її раз, другий, третій, аж поки вона не впала у річку, а разом з нею — ніби й сама Ліла, з її думками, словами, злістю та єхидством до всього й усіх, які вчувалися у її письмі, її привласненням мене, як і привласненням будь-чого, що їй траплялось на шляху: книжок і взуття, доброти й насильства, весілля і першої шлюбної ночі, повернення до району в новій ролі синьйори Раффаелли Карраччі.

2

Я повірити не могла, що Стефано, такий добрий і такий закоханий, міг подарувати Марчелло Соларі ті черевики — згадку про маленьку Лілу, плід її зусиль і тяжкої праці над взуттям, яке вона сама придумала і створила власноруч.

Я забула про Альфонсо з Марізою, які сиділи поруч за столом і щось жваво обговорювали. Перестала звертати увагу на п'яні смішки матері. Потьмянішали і відійшли на другий план музика, голос співака, пари, що кружляли у танці, Антонію, який вийшов на терасу і, охоплений ревностями, самотньо

¹ Міст через річку Арно в центрі Пізи. (Тут і далі прим. перекл.)

стояв там, дивлячись на порожевілі в променях західного сонця місто й море. Навіть образ Ніно, який щойно залишив залу, ніби той ангел без благої вістки, якось розмився. Тепер я бачила лише Лілу, яка щось гарячково шепотіла Стефано на вухо: вона — блідюща у весільній сукні, він — похмурий, з побілілим від напруження обличчям, що нагадувало карнавальну маску. Що відбувалося, що могло статися? Моя подруга смикнула чоловіка обома руками за лікоть. Вона зробила це щосили, і я, добре її знаючи, відчувала, що, якби могла, вона відірвала б йому ту руку від плеча, потім пройшла б із нею закривавленою через усю залу, тримаючи високо над головою, а потім замахнулася б, як палицею, і одним точним ударом врізала б по пиці Марчелло. Так, вона могла б таке утнути, і від самої лише думки в мене аж серце зайшлося, а в горлі враз пересохло. Потім вона видряпала б обом чоловікам очі, розідрала б їм обличчя до крові, покусала б їх. Так, так, мені кортіло, щоб саме так і сталося! Кінець кохання і того осоружного свята, ніяких обіймів у ліжку в Амальфі! Зруйнувати вщент усе та всіх у районі, влаштувати бійню, утекти — лише я і Ліла — податися разом світ за очі, із веселим зухвальством пройти всі шаблі ганьби, самим, у незнайомих містах! Мені здалося, це було б логічним завершенням того дня. Якщо вже ніщо не могло нас урятувати — ні гроші, ні чоловіче тіло, ні навіть наука, — тоді краще зруйнувати негайно все і відразу. У мене в грудях наростала злість за неї — нечувана раніше сила, моя і водночас чужа, якій мені хотілося віддатися, незважаючи ні на що. Мені хотілося, щоб та сила заволоділа мною. Але разом з тим вона мене лякала. Я лише згодом зрозуміла, що я така неспокійно-нещасна тільки тому, що не здатна на рішучі й шалені вчинки, побоююся їх, із більшою охотою залишаюся бездіяльною, а потім шкодую про це. А от Ліла — ні. Коли вона підвелася, то зробила це так рішуче, що задвигтів стіл, задзвеніли виделки й ножі на брудних тарілках, перевернувся келих. Поки Стефано ав-